

Σώμα: Ερευνώ, μαθαίνω, εκφράζομαι.

Σωματισθητική και Επιτελεστική Τέχνη

Κ. Χρηστίδης

ART is the
meeting place
for all subjects

Η ώρα του μαθήματος...

- «Δεν ανασαίνει, δεν έχει πια αξία, χωλαίνει, είναι μίζερο, περιθωριοποιημένο, οι δομές του καταρρέουν, οι δάσκαλοί του είναι ταπεινωμένοι, απογοητευμένοι, παραδομένοι στη χλεύη, οι μαθητές του δεν μελετούν, είναι αφηρημένοι ή βίαιοι έχοντας εξασφαλίσει την κάλυψη από τις οικογένειές τους, ιδιότροποι και βωμολόχοι· η ευγενής καταγωγή του εξέπεσε αμετάκλητα.

- Είναι ήδη νεκρό; Ζει; Μήπως επιζεί; Χρησιμεύει ακόμα σε κάτι ή πρόκειται να αποτελέσει το κατάλοιπο ενός χρόνου που έχει ήδη παρέλθει; Έτσι αμήχανο απεικονίζεται το Σχολείο μας.
- Γνωρίσαμε μια εποχή που ήταν αρκετό να μπει στην τάξη ένας καθηγητής για να επικρατήσει άκρα ησυχία...»

Αυτό που έρχεται...χιονοστιβάδα αλλαγών...

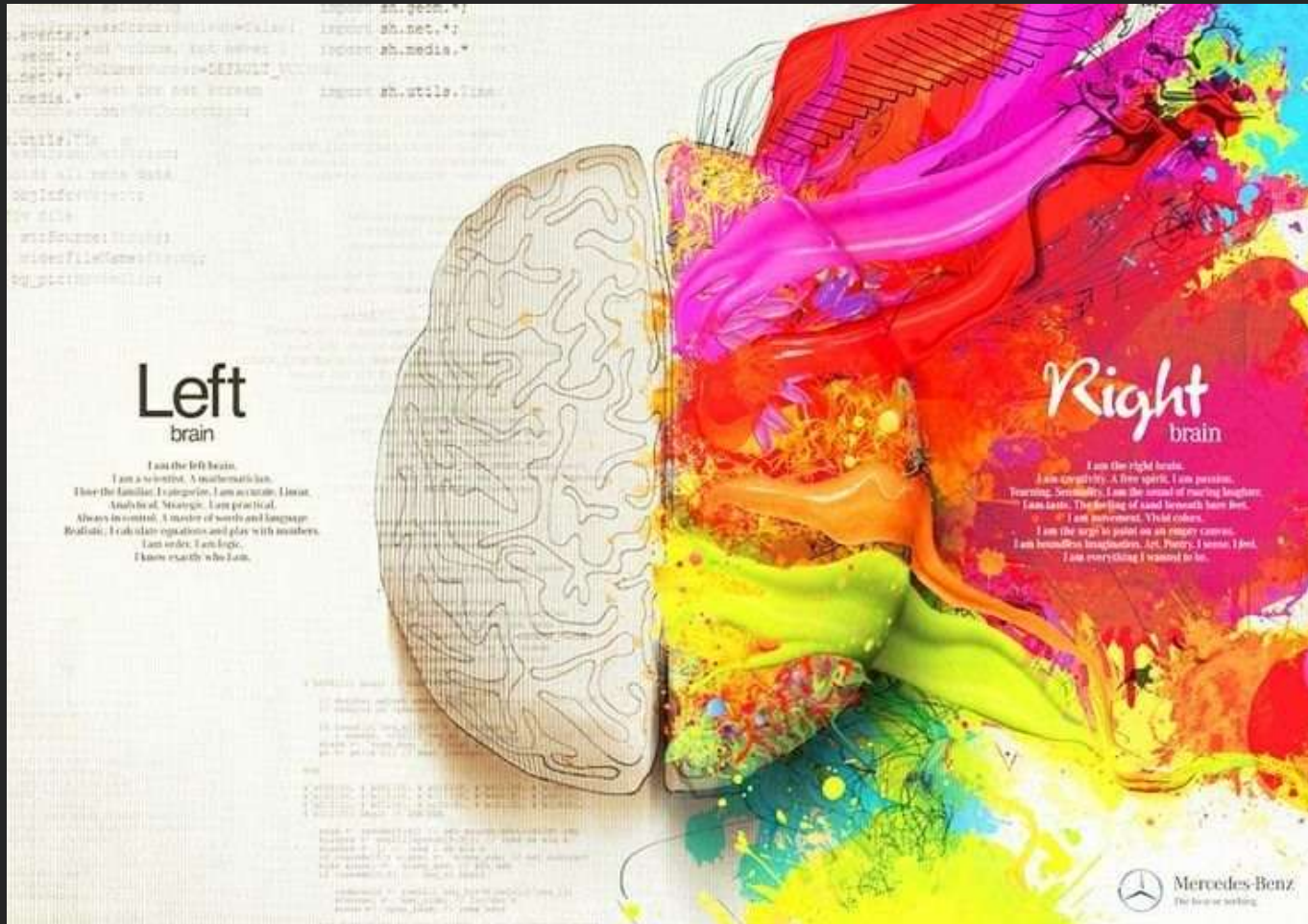
4th industrial revolution

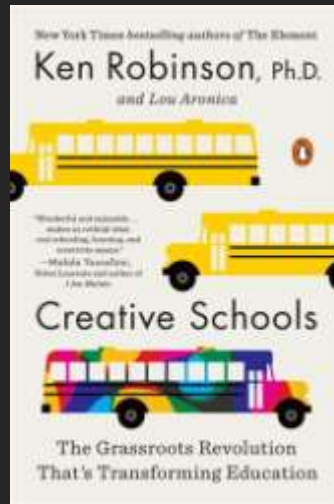
Οι εκπαιδευτικές ανάγκες του 21^{ου} αιώνα.

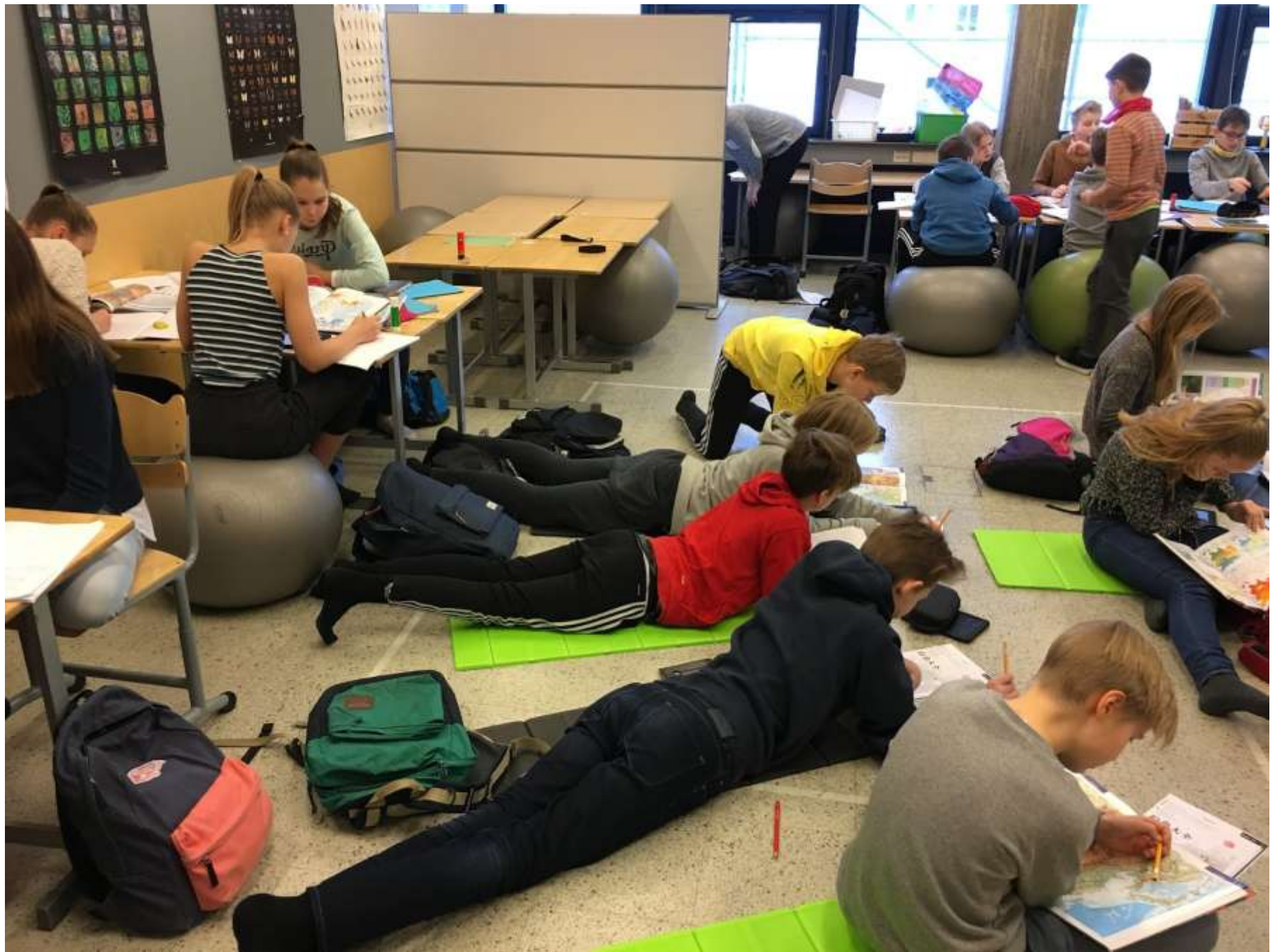
Η συμβολή της Τέχνης στις εκπαιδευτικές ανάγκες του 21^{ου} αιώνα.

Το αντίδοτο: Επανάσταση δημιουργικότητας ...

Τον 21^ο αιώνα, η ανθρωπότητα τίθεται ενώπιον των πιο τρομακτικών προκλήσεών της. Το καλύτερο μέσο που μπορούμε να επιστρατεύσουμε απέναντί τους είναι η καλλιέργεια της φαντασίας, της δημιουργικότητας και της καινοτομίας (Robinson, Η άλλη λογική, σ. 66).

How We Do School

Ep 3: A Space Designed for All

Δυο παράδοξα από τη Φινλανδία ...

- Λιγότερη διδασκαλία , περισσότερη μάθηση...(σ.138);
- Λιγότερες εξετάσεις, περισσότερη μάθηση...(σ.143);

Μαθαίνουμε μόνο ό,τι αγαπάμε...

- Το ζητούμενο είναι κατά πρώτο λόγο να ενεργοποιήσουμε το συναίσθημα (σ.36).
- Γνώση και συγκίνηση είναι λοιπόν, το αδιαίρετο δίπολο που μας κάνει να αντιλαμβανόμαστε με κάθε βεβαιότητα ότι δεν υπάρχει λογική δίχως συναίσθημα, δίπολο θεμελιώδες για να αντιληφθούμε την ουσία του τι σημαίνει διδάσκω και μαθαίνω (σ. 52).
- Η συγκίνηση είναι η ενέργεια που κινητοποιεί τον κόσμο (σ. 51).
- Συγκίνηση σημαίνει βρίσκομαι σε επαφή με τις αισθήσεις μου, αλληλεπιδρώ με τον κόσμο (σ. 80).

Μηχανισμοί μάθησης...

- Το να μαθαίνεις σημαίνει, ουσιαστικά, ότι είσαι ικανός να επιζήσεις. Και η επιβίωση είναι ο υπέρτατος νόμος κάθε είδους.
- Ένα έμβιο ον που δεν μαθαίνει ή μαθαίνει άσχημα είναι ένας ζων οργανισμός που θα πεθάνει γρήγορα, ακόμη και αν τον προστατεύουν οι ομοειδείς οργανισμού» (σ.108).
- Όταν γεννιέται κανείς, η διαδικασία της μάθησης είναι ο πρώτος εγκεφαλικός μηχανισμός που ενεργοποιείται προκειμένου το ον να προσαρμοστεί στο περιβάλλον.
- Αλλά για να μάθει κανείς πρέπει να βρίσκεται σε διαρκή επαφή με τον κόσμο, να ζήσει την αισθητικότητα του κόσμου, να τον αγγίξει, να εκφράσει τη συμπεριφορά του με την κίνηση (σ.108).
- Ο σημαντικότερος μηχανισμός μάθησης είναι η ευχαρίστηση

Η ενσώματη μάθηση

- Η ενσώματη μάθηση έχει μια σχετικά σύντομη ιστορία που ξεκινάει νωρίς τον 20ο αιώνα με τους φιλοσόφους Martin Heidegger, Maurice Merleau-Ponty και τους ψυχολόγους και παιδαγωγούς Jean Piaget, Lev Vygotsky, John Dewey.
- Η νόηση ονομάζεται ενσώματη, όταν κατά τη γνωστική επεξεργασία, δεν κατέχει κύριο ρόλο μόνο ο εγκέφαλος, αλλά και το ανθρώπινο σώμα (Eerland, Guadalupe, & Zwaan, 2011, Markman & Brendl, 2005, Wilson, 2002).
- Υποστηρίζεται δηλαδή, πως ο άνθρωπος αποκτά τη γνώση μέσω σωματικών δράσεων, οι οποίες δημιουργούνται από την αλληλεπίδραση των αισθήσεων και του περιβάλλοντος (Han, 2013, Feldman & Narayanan, 2004), σε αντίθεση με τη μη ενσώματη νόηση, κατά την οποία οι πληροφορίες είναι αφηρημένες και συμβολικές και δε συνδέονται με αισθητικά και κινητικά συστήματα (Mahon & Caramazza, 2008).

Ενσώματη μάθηση & Αισθητική

- Η ενσώματη μάθηση αποτελεί μία εκπαιδευτική μέθοδο, η οποία ολοένα και κερδίζει έδαφος στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα.
- Χαρακτηρίζεται ως μία κιναισθητική διδασκαλία με κυρίαρχα στοιχεία την αναπαραγωγή κινήσεων και χειρονομιών καθώς και τη συναισθηματική εμπλοκή.
- Ο μαθητής αναλαμβάνει ενεργό ρόλο, όπου στοιχεία της προσωπικότητάς του, αισθήσεις, σκέψεις και συναισθήματα πρωταγωνιστούν.
- Το σώμα παύει να είναι ένα στείρο μέρος “αποθήκευσης” της γνώσης και μετατρέπεται στο κύριο εργαλείο μάθησης, εντός και εκτός της σχολικής τάξης.
- Συνδυάζοντας, την πληροφορία με ένα κιναισθητικό ερέθισμα το οποίο εξάπτει το ενδιαφέρον του μαθητή, ο εγκέφαλος διεγείρεται μετατρέποντας τη βραχυπρόθεσμη μνήμη σε μακροπρόθεσμη παγιώνοντας την εν τέλει ως γνώση.

Nelson Goodman: ...ό,τι μαθαίνουμε μέσω της τέχνης το νιώθουμε μέχρι τα κόκκαλα...

- ...ό,τι μαθαίνουμε μέσω της τέχνης το νιώθουμε μέχρι τα κόκκαλα, τα νεύρα και τους μυς, όσο καλά το συλλαμβάνουμε με το μυαλό μας· ότι στη δημιουργία και την ερμηνεία των συμβόλων συμμετέχει όλη η ευαισθησία και όλη η δεκτικότητα του οργανισμού μας»
- «...τα έργα τέχνης έχουν γλωσσική φύση και συμμετέχουν στη νοηματική δομή, ωστόσο η γλώσσα την οποία εκπροσωπούν δεν είναι η μονοσήμαντα καθορισμένη εννοιακή» (2005: 358) στο *Γλώσσες της Τέχνης*:

Αισθητική – Φιλοσοφία της τέχνης

- Τον όρο αισθητική καθιέρωσε ο Γερμανός φιλόσοφος Baumgarten (1750-1758), με το έργο του “**Aesthetica acroamatica**”, που σημαίνει αντίληψη/πρόσληψη δια μέσου των αισθήσεων.
- Κατά τον Baumgarten η θεωρία της γνώσης, η Gnoseologie, χωρίζεται σε δύο μέρη:
- Αισθητική ως γνώση των (αισθητών) αντικειμένων μέσω των αισθήσεων και
- Λογική ως γνώση των (νοητών) πραγμάτων, τα οποία συλλαμβάνουμε μέσω του νου.
- Αισθητική ονομάζεται η επιστήμη που πραγματεύεται , το «ωραίο», στη φύση και κυρίως στην τέχνη και ως σπουδή/μελέτη της γνώσης των αισθητών πραγμάτων.
- Η αισθητική επιδιώκει να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:
- Τι είναι γνώση, τι είναι η τέχνη...

Richard Shusterman: Η θεμελίωση της Σωματαιοθητικής

- Η Σωματαιοθητική (Somaesthetics) είναι ένας όρος που έχει δημιουργηθεί από τον φιλόσοφο Richard Shusterman το 1997, στο βιβλίο του **Practicing Philosophy: Pragmatism and the Philosophical Life**.
- Η Σωματαιοθητική αντικατοπτρίζει την πραγματιστική ιδέα της φιλοσοφίας ως μέσου βελτίωσης της εμπειρίας μέσα από μια στοχαστική τέχνη του ζην (Shusterman, 2008).
- Οι νοητικές λειτουργίες βασίζονται εξ' ολοκλήρου στη σωματική εμπειρία και δεν δύναται να διαχωριστούν πλήρως από τις σωματικές διεργασίες, καθώς ο τρόπος που σκεφτόμαστε, αισθανόμαστε και πράττουμε είναι αλληλεξαρτώμενος με το σώμα μας, ειδικά αν σκεφτούμε πως ο εγκέφαλος και το νευρικό σύστημα είναι αναπόσπαστα κομμάτια του σώματος (Shusterman, 2006).
- Ο διαχωρισμός του σώματος από το νου δεν είναι παρά μία πλάνη, η οποία διαπερνά τον τρόπο σκέψης στον Δυτικό κόσμο. Δεν μπορεί να γίνεται λόγος για το σώμα και το νου ως δύο διαφορετικές και ανεξάρτητες οντότητες.

Η Επιτελεστική Τέχνη (*performance art*)

- Κεντρικό στοιχείο στη διαδικασία και την εκτέλεση της Επιτελεστικής Τέχνης είναι η ζωντανή παρουσία του καλλιτέχνη και οι πραγματικές δράσεις του σώματός του, προκειμένου να καταστεί δυνατή η δημιουργία και η παρουσίαση μιας εφήμερης εμπειρίας τέχνης σε ένα κοινό.
- Ένα καθοριστικό χαρακτηριστικό της Επιτελεστικής Τέχνης είναι το σώμα, το οποίο θεωρείται το πρωτογενές μέσο πραγμάτωσής της, αλλά και το εννοιολογικό υλικό στο οποίο βασίζεται η όλη διαδικασία της επιτέλεσης (Coogan, 2011).
- Το σώμα βρισκόνταν ανέκαθεν στο επίκεντρο της Επιτελεστικής Τέχνης, η οποία κατέστη ως ένας ευρύς τρόπος έκφρασης στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές του 1970 (Striff, 1997).
- Η Επιτελεστική Τέχνη εκείνη την περίοδο αντικατόπτριζε την πολιτική ανησυχία που επικρατούσε, αλλά και την αδιάκοπα μεταβαλλόμενη κουλτούρα, κατά την οποία, μέσω της ελευθερίας του σώματος, υπονοείται η σεξουαλική απελευθέρωση και η αντίσταση στους κοινωνικούς περιορισμούς (Striff, 1997).
- Σκοπός της Επιτελεστικής Τέχνης ήταν η ρήξη με την παράδοση και η δημιουργία νέων διαύλων έκφρασης, γεγονός που δημιούργησε πολλές ευκαιρίες και για τις γυναίκες καλλιτέχνιδες που εισήλθαν στον εν λόγω τομέα (Striff, 1997).

DADA

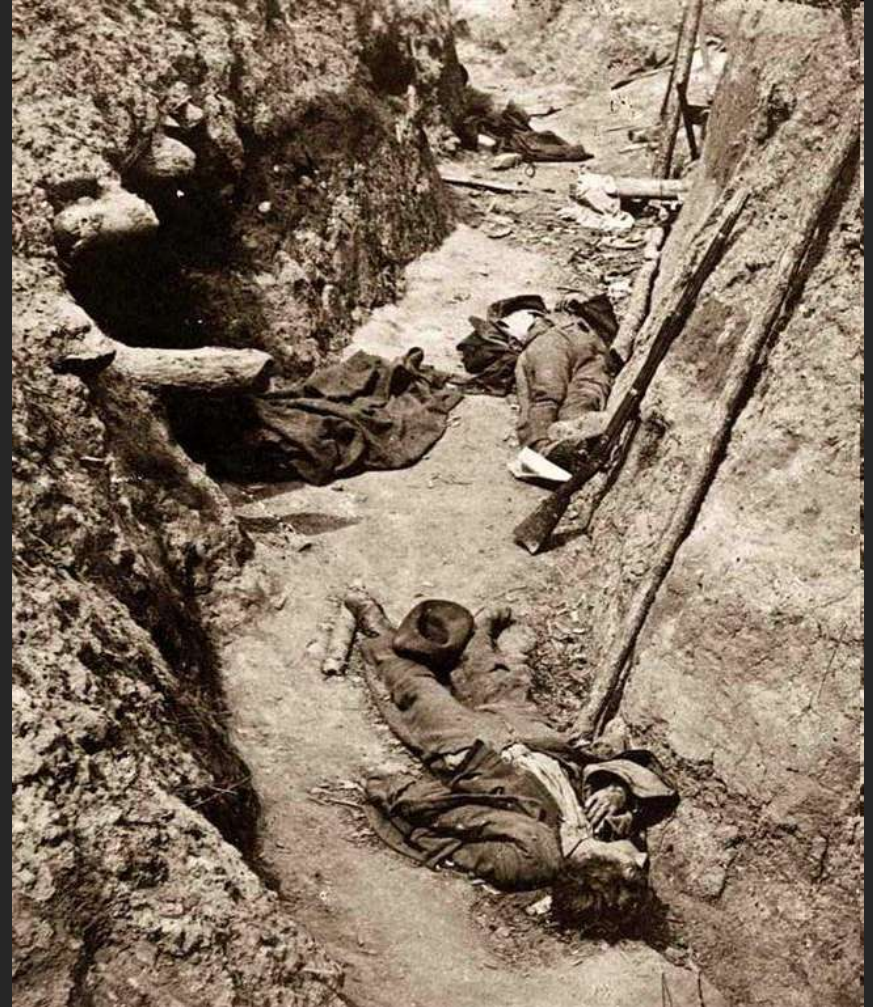
AVI 4M1

Cabaret Voltaire on the Spiegelgasse street 1
in Zurich, 2011

World War 1; “The Great War”; 1914 - 1918

- an entire generation was being slaughtered in a war that need not have been fought.
- over 13 million killed; 60 million casualties in total
- European civilization, with all its polite surface refinements, proved to be brutal, cruel and suicidal underneath.

Not everyone supported the war:

- Conscientious objectors and pacifists refused to fight. Many served in non-violent roles in the army.

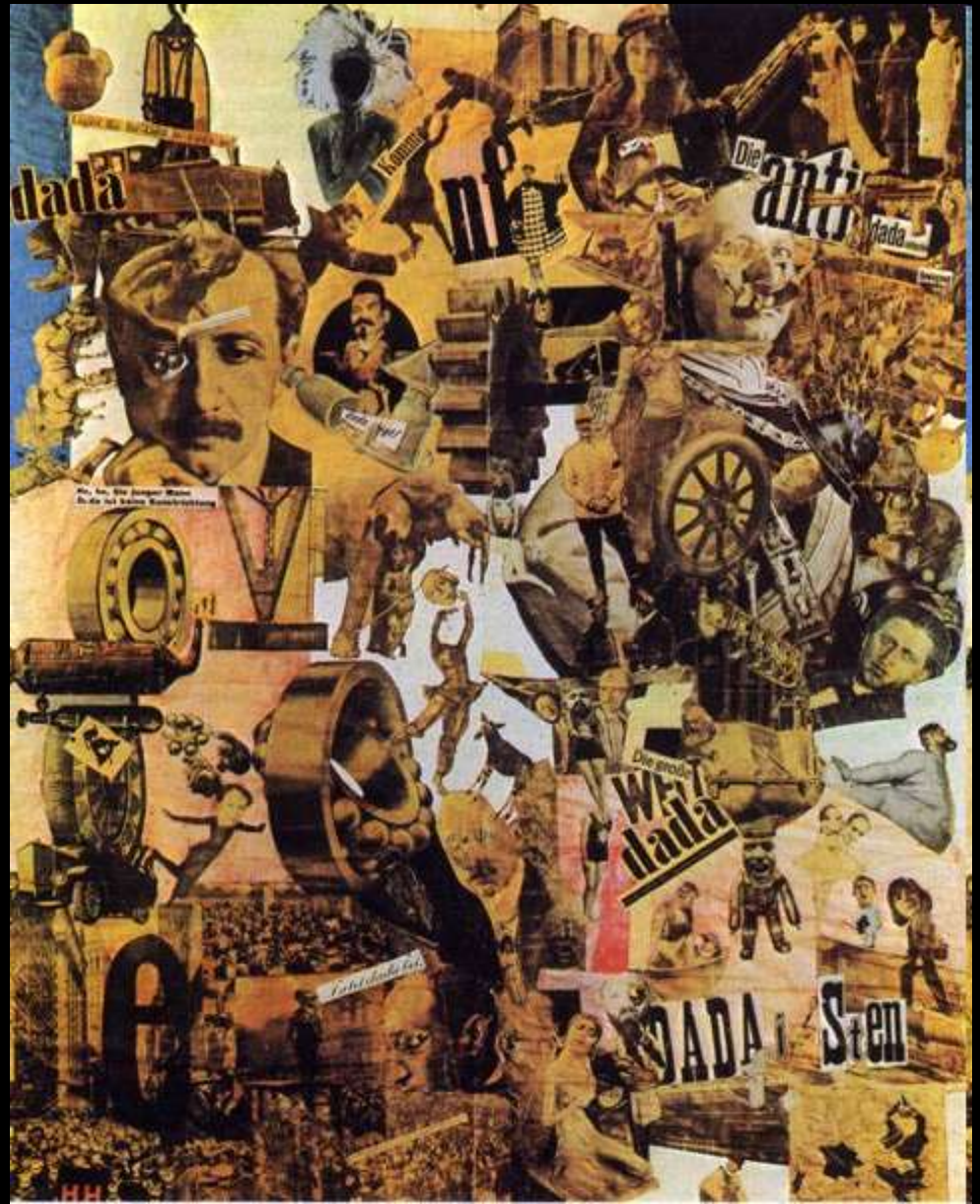

Young avant garde poets, writers, actors, dancers, musicians and visual artists began to congregate in Zurich.

Emmy Hennings,
Hugo Ball and
Tristan Tzara

Eröffnung der ersten großen Dada-Ausstellung

in den Räumen der Kunsthandlung Dr. Burchard, Berlin, am 5. Juni 1920.

Von links nach rechts: Hausmann, Hanna Höch, Dr. Burchard, Baader, W. Herzfelde, dessen Frau, Dr. Oz, George Grosz, John Heartfield.

They would recite nonsense sound poetry in nonsensical costumes:

Hugo Ball reciting
poetry, 1916

How natural! Nature makes
sounds without literal
meaning. . .

KARAWANE

jolifanto bambla ô falli bambla

grossiga m'pfa habla horem

égiga goramen

higo bloiko russula huju

hollaka hollala

anlogo bung

blago bung

blago bung

bosso fataka

ü üü ü

schampa wulla wussa ólobo

hej tatta gôrem

eschige zunbada

wulubu ssubudu uluw ssubudu

tumba ba- umf

kusagauma

ba - umf

Fluxus, 1960

- Με τον όρο Fluxus (Φλούξους) εννοείται το διεθνές καλλιτεχνικό ρεύμα που αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του 1960, το οποίο χαρακτηρίστηκε από την ανάμιξη πολλών διαφορετικών μορφών της τέχνης, από τις εικαστικές τέχνες μέχρι τη μουσική και τη λογοτεχνία.
- Το κίνημα του Fluxus γεννήθηκε στη Γερμανία με επίκεντρο τον Λιθουανό καλλιτέχνη Georges Maciunas, ο οποίος το Σεπτέμβριο του 1962 οργάνωσε μία συναυλία σύγχρονης μουσικής υπό τον γενικό τίτλο Fluxus Internationale Festspiele neuester Musik.
- Το γεγονός αυτό αποτέλεσε και την αρχή ενός ευρύτερου πρωτοποριακού καλλιτεχνικού ρεύματος, που αναδείχθηκε με όλα τα διαθέσιμα εκφραστικά μέσα.
- Οι καλλιτέχνες της ομάδας δεν παρουσιάζουν κάποια κοινά υφολογικά στοιχεία αν και συνολικά το κίνημα του Φλούξους θεωρείται πως συγγενεύει με τον ντανταϊσμό, κυρίως γιατί τα έργα του στοχεύουν κατά βάση στην πρόκληση του θεατή. Σημαντική επίδραση στους εκπροσώπους του Φλούξους άσκησε επίσης ο Μαρσέλ Ντυσάν.

<https://www.youtube.com/watch?v=YibFHWZ66GQ>

Joseph Heinrich Beuys, 1921- 1986

Art for me is the science of freedom.

— *Joseph Beuys* —

AZ QUOTES

"every human being is
an artist, a freedom
being, called to
participate in transforming
and reshaping the conditions,
thinking & structures
that shape and
inform our lives."

JOSEPH
BEUYS

Josef Beuys, 1921-1986
«Κοινωνική γλυπτική»

«Με το να σκέφτεσαι και να μιλάς, δημιουργείς γλυπτά».

https://www.youtube.com/watch?v=3L5gIMHZ7_8

Performance .

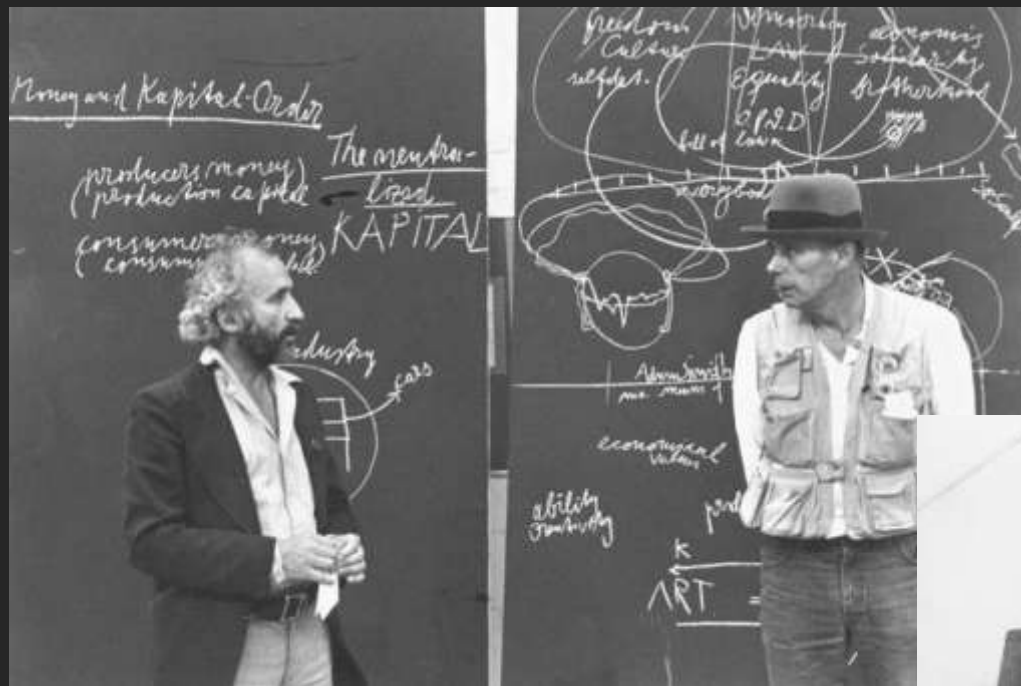
“How to Explain Pictures to a Dead Hare” (November 26, 1965). Galerie Schmela, Dresden, Germany.

Joseph Beuys (1921-1986) Social sculpture

Για κάθε βελανιδιά που φυτεύεται μια πέτρα απομακρύνεται

Χαρακτηριστικά έργα του αποτελούν οι *Blackboards* που τους προσέγγιζε ως πρωτογενές όργανο της μαθησιακής διαδικασίας και σκοτεινή επιφάνεια για την εγχάραξη της γνώσης

Performance "I like America and America likes me" Rene Block
Gallery New York, 1974

Marina Abramovic 1946 «Το σώμα ως εργαλείο»

Performance

Marina Abramovic and Ulay,
Imponderabilia. Originally
performed in 1977 for 90 min.
Galleria Comunale d'Arte
Moderna, Bologna.

Performance
Cleaning the Mirror I,
1995.

Marina Abramovic Performance Artist

Abramovic, *Balkan Baroque*, 1997, Venice Biennale, Golden Lion Award

"I'm only interested in an art which can change the ideology of society...Art which is only committed to aesthetic values in incomplete...I don't defend anyone, neither the Serbs nor the Bosnians nor the Croats...I'm trying to deal with my own emotions, for example with this tremendous feeling of shame which I have about this war. As an artist, you can only deal with what there is inside you. I'm making this play because it is the only way to react emotionally to the war."

<http://www.youtube.com/watch?v=gbswpr7ibBA>

performance
«Balkan Baroque», 1997

© Marina Abramovic. Confession, 2010. B&W Blu-Ray loop. 60 minute loop

5.1 Marina Abramovic

- «Φοβόμαστε τόσο πολύ τον πόνο, φοβόμαστε τόσο πολύ να υποφέρουμε, φοβόμαστε τόσο πολύ τα πράγματα που δεν γνωρίζουμε».
- «Οπότε πάντα διαλέγουμε τον εύκολο δρόμο».
- «Και όταν διαλέγεις τα πράγματα που σου αρέσουν να κάνεις, δεν αλλάζεις ποτέ».
- «Καθώς δημιουργώ επικίνδυνες καταστάσεις, χρησιμοποιώ την ενέργεια του κοινού για να διευρύνω αυτά τα όρια και να αποδείξω ότι εφόσον μπορώ να το κάνω στη ζωή μου, μπορούν και στη δική τους».
- «Αν εμπιστευθείς τον πόνο, φτάνεις σε ένα άλλο επίπεδο συνείδησης. Είναι ο μοναδικός τρόπος».

5.2 Marina Abramovic

Περί τέχνης:

- «Είναι το οξυγόνο της κοινωνίας. Στη δική μου περίπτωση δεν μπορούσα να δω τη δημιουργία κλεισμένη μέσα σ' ένα ατελιέ αλλά σε συνάρτηση με την ίδια τη ζωή, τον φόβο, την επιθυμία, το σώμα».
- «Στις performances εμπλέκω το κορμί μου για να απελευθερωθώ από τον φόβο».
- «Το σώμα υπακούει πλήρως στο μυαλό και το τελευταίο είναι που μας βάζει όλα τα εμπόδια, δημιουργεί αναχώματα και ενδοιασμούς».
- «Καταφέρνοντας λοιπόν να καθυποτάξω το σώμα, στο τέλος επιβάλλομαι και στη σκέψη».

Cindy Sherman

Untitled #55

1979

gelatin-silver print

8 x 10 in.

Cindy Sherman 'Untitled #122' 1990

Cindy Sherman 'Untitled (Woman in a Sun Dress)' 2003

Cindy Sherman

Rirkrit Tiravanija (1961-)

Nicolas Bourriaud “relational aesthetics”

Soup/No Soup
Rirkrit Tiravanija
Date: 2012

According to art historian Rochelle Steiner, Tiravanija's work “is fundamentally about bringing people together.

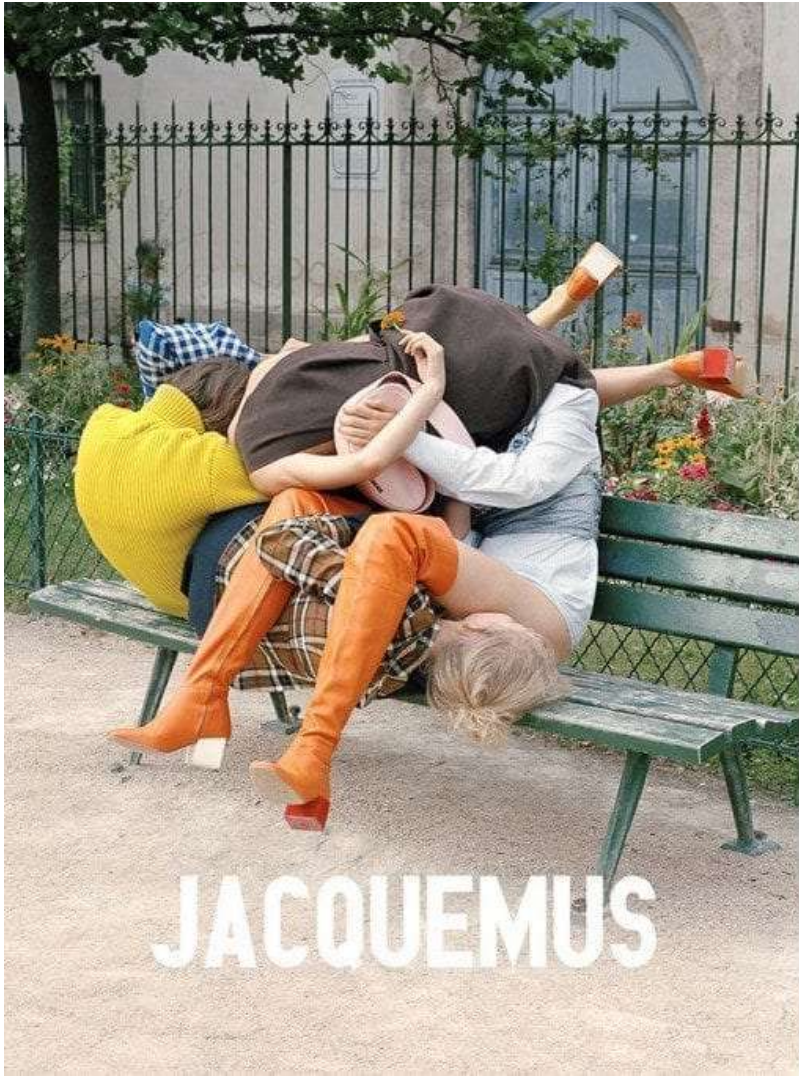
Willi Dorner

- Austrian Willi Dorner is a dancer and choreographer who draws inspiration from visual and installation art. Born 1959 in Baden, Austria – studied at the 'Austrian Society for Dance Therapy' s.
- Back in 1999 he founded Compagnie Willi Dorner, and he has since then created and toured internationally with a large number of performances, often in collaboration with artists and researchers from different fields and always with base in the body's relation to space and architecture.
- His works have been presented at all the major festivals and theatres in Europe and internationally, and 'Bodies in urban spaces', now in its 10th year, is still in great demand.

 alamy stock photo

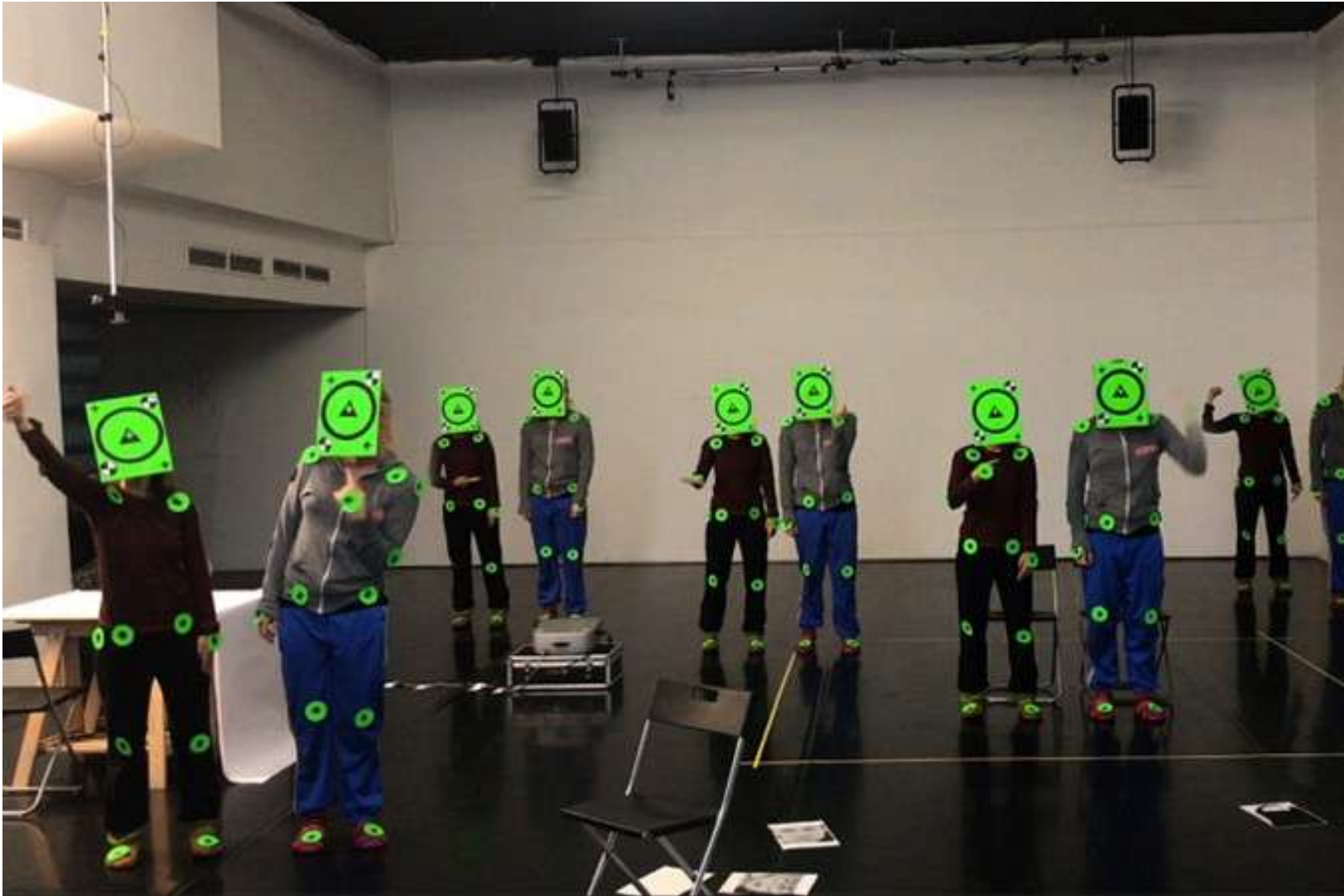

Προβολή βίντεο

<https://www.youtube.com/watch?v=DaMk8q0aJyE>

<https://www.youtube.com/watch?v=HHNY2kPLCcA>

Cristina Coral

- Educated in Italy where she lives.
Works as a photographer between Italy, Berlin, Slovenia.
Cristina is an award-winning photographer specialized in creative and fine art photography.
She has lived her childhood in an artistic environment.
She loves to explore the complex relationship between subject and environment.
- Cristina Coral work has been reviewed and featured by international critique including Fisheye magazine, Vogue Italia, Gup, Wall Street International Magazine, Huffington Post and many other.
Her works are exposed in various international exhibitions., including international fairs such as London Affordable Art Fair and Hong Kong Affordable Art Fair.

Sandro Giordano

- Sandro Giordano είναι Ιταλός φωτογράφος, γεν., 1972.
- Το 2014, μετά από ατύχημα με το ποδήλατο, άρχισε να εργάζεται στη συνεχιζόμενη σειρά «In Extremis - σώματα χωρίς θλίψη».
- Ο Sandro Giordano χειρίζεται οπτικά καθημερινά γεγονότα για να δημιουργήσει ακατάστατες, περιστρεμμένες και συχνά ξεκαρδιστικές καταστάσεις που απεικονίζουν τους ανθρώπους τη στιγμή μετά την πτώση.

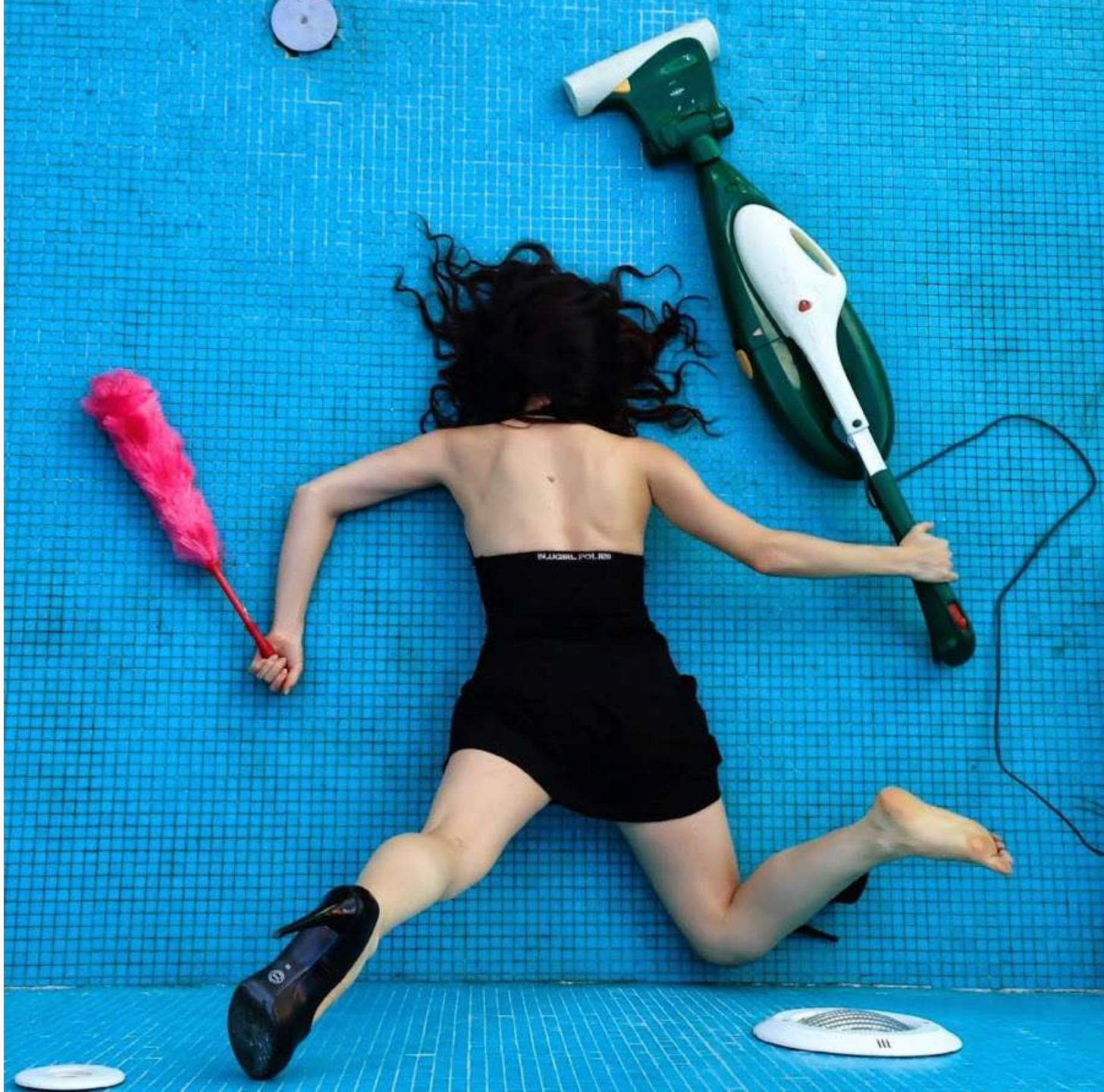

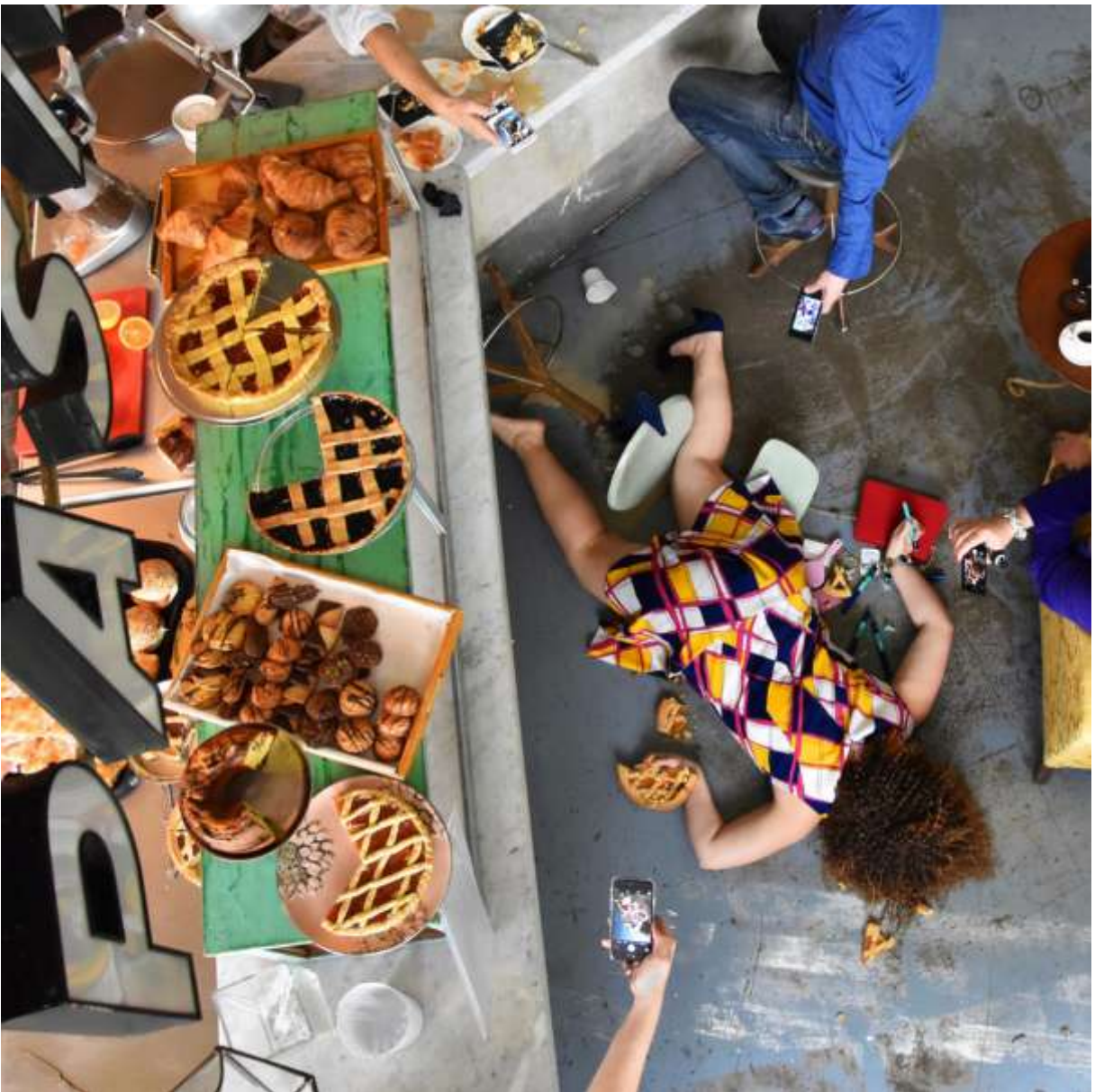

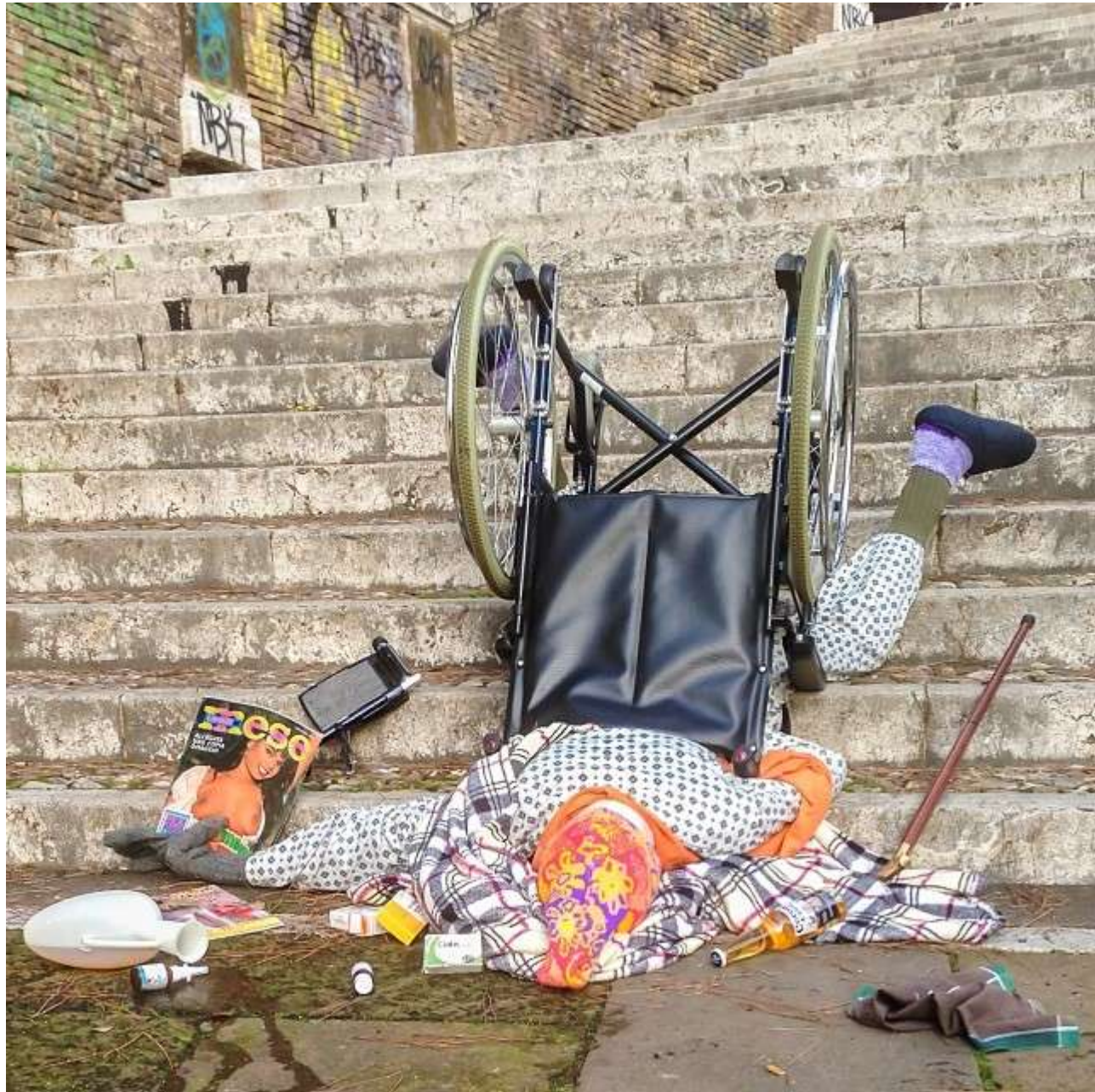

Επίλογος Ι. Όψεις του πραγματικού

- Στο *Art as Experience* ο Dewey έδωσε έμφαση στο ρόλο της τέχνης ως μια διαδικασία που επιτρέπει στους ανθρώπους να διακρίνουν, να επεξεργάζονται και να αναλύουν την πραγματικότητα. Η τέχνη είναι πηγή γνώσης ακριβώς στον ίδιο το βαθμό που είναι και επιστήμη:
- **«Το μέσο της έκφρασης στην τέχνη δεν είναι ούτε αντικειμενικό ούτε υποκειμενικό. Είναι το περιεχόμενο μιας νέας εμπειρίας, όπου το υποκειμενικό και το αντικειμενικό έχουν τόσο στενή συνεργασία, ώστε κανένα από τα δυο δεν υπάρχει πλέον αφ' εαυτού» (Dewey, 1934: 287)**
- Επομένως, ό,τι αντλούμε από την τέχνη εξαρτάται από τους στόχους μας, τις συγκυρίες και τους σκοπούς, και είναι πάντα «ενεργό» ή σχετικό με μια βιωμένη εμπειρία.

Επίλογος II.«Επιμέλεια εαυτού»

- Σύνδεση της Performance με την έννοια «επιμέλεια εαυτού» την οποία αναφέρει ο Foucault στο: Η ερμηνευτική του υποκειμένου.
- Ο Foucault μας υπενθυμίζει ότι «επιμέλεια εαυτού» ήταν στην αρχαιότητα η εφαρμογή του κανόνα **«πρέπει να ασχολείσαι με τον εαυτό σου, δεν πρέπει να ξεχνιέσαι, πρέπει να φροντίζεις τον εαυτό σου»**.
- «Επιμέλεια εαυτού, είναι μια πνευματική στάση, όσον αφορά τη σχέση με τον άλλο, τη σχέση με τον κόσμο. Το να φροντίζεις τον εαυτό σου προϋποθέτει ότι μεταλλάζεις το βλέμμα σου, δεν του επιτρέπεις να χαθεί στις συνήθειες του Έξω, μεταλλάσεις συνεχώς το Έξω προς τα μέσα. Η επιμέλεια εαυτού προϋποθέτει ότι το υποκείμενο ξαγρυπνά, μετατρέπεται σε αυτοπαρατηρητή του εαυτού του, παρατηρεί επιμελώς ό,τι συμβαίνει στη Σκέψη.»
- Σε μια συνέντευξή του στο Μπέρκλεϋ, ο Foucault θέτει το ερώτημα: **«Δεν θα μπορούσε να γίνει έργο τέχνης η ζωή του καθενός μας; Γιατί να είναι καλλιτεχνικό αντικείμενο η λάμπα ή το σπίτι και όχι η ζωή μας;»**

Γνώση, μάθηση και Τέχνη μια άλλη θεώρηση...

ΠΙΘΑΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

τα προβλήματα μπορεί να έχουν περισσότερες από μία λύσεις, οι ερωτήσεις μπορούν να έχουν περισσότερες από μία απαντήσεις

ΔΟΜΗΣΗ ΝΕΑΣ ΓΝΩΣΗΣ

εύρεση, πρόσβαση, συλλογή, σύγκριση, ανασυγκρότηση, ανάλυση, ερμηνεία και επεξεργασία δεδομένων

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

αισθήσεων, φαντασίας, δημιουργικότητας, ευρηματικότητας, κριτικής σκέψης, συστηματικής παρατήρησης, ενσυναίσθησης, έρευνας και καινοτομίας...

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

εκπομπή, δημοσίευση και διάχυση δεδομένων

ΜΑΘΗΣΗ

με εναλλακτικούς, πολυτροπικούς και πολυσημαινόμενους βιωμένους τρόπους

Τέχνη

Για ένα καλύτερο σχολείο

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ